

Helena Fišerová,

The syntax and semantics of the subject *it* as a style marker

Syntax a sémantika podmětového *it* jako stylový ukazatel

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky, Praha 2015

Posudek diplomové práce

Předložená diplomová práce je interdisciplinární studie zkoumající různé funkce a sémantiku podmětového *it* ve dvou druzích textu s cílem zjistit, zda může funkční a sémantická rozmanitost podmětového *it* sloužit jako stylistický ukazatel. Sledované konstrukce a významy zahrnují prázdné *it*, anaforické a anticipační *it*, a *it* ve vytýkací konstrukci. Pokud jde o sémantiku *it*, není na podmět omezena: anaforické *it* se vyskytuje ve všech syntaktických funkcích, nejčastěji pravděpodobně v předmětu. Také prázdné *it* se vyskytuje ve funkci předmětu (v idiomech jako *beat it; you'll catch it*). Ostatně i "prázdnému" podmětovému *it*, prototypicky ve větách vyjadřujících stavy okolí, údaje časové a vzdálenostní se někdy připisuje nějaký, byť velmi neurčitý časový nebo okolnostní význam, což autorka zmiňuje v teoretické části. Omezení výzkumu na podmětovou funkci je však oprávněné, protože kromě anaforického *it* všechna ostatní užití *it* se vyskytují buď výlučně (ve vytýkací konstrukci), téměř výlučně (prázdné *it*) nebo převážně (antipační *it*) v této funkci. Výzkumný materiál byl tak získán z Britského národního korpusu dotazem na věty s podmětovým *it* indikovaným preverbální pozicí a následujícím finitním tvarem lexikálního slovesa po potenciálním adverbium.

Práce je standardně rozvržena kromě úvodu a závěru do tří kapitol předkládajících teoretický rámec, popis získání materiálu a metodologie výzkumu a vlastní rozbor. Oba sledované aspekty, strukturně sémantický a stylistický, jsou v teoretické kapitole vyloženy na základě reprezentativních anglických gramatik, jakož i literatury domácí, s přihlédnutím k monografickým pojednáním o extrapozici a vytýkací konstrukce; popis stylistického aspektu práce se soustřeďuje na charakteristiku druhů textů, z nichž byl čerpán výzkumný materiál. Vlastní rozbor je diferencován podle typu zkoumaných konstrukcí, sémantika je zkoumána u všech typů, nejen u *it* anaforického. U tohoto typu sémantika vyplývá z antecedentu, u něhož je zkoumána realizační forma, sémantická role a jeho vzdálenost od *it*. Analýza konstrukcí s anticipačním *it* se soustřeďuje na typ závislé věty realizující extraponovaný podmět a na strukturu a sémantiku predikátu v řídicí větě. V případě *it* ve vytýkací konstrukci je rozbor zaměřen na realizační formu a syntaktickou funkci vytčeného členu v podkladové větě. Výklad sémantického aspektu též zahrnuje prázdné *it* a užití, která se čtyřem stanoveným kategoriím vymykají. Názory na sémantiku tohoto *it* se liší: proti jeho pojetí jako čistě formálního elementu se mu někdy připisuje široce chápaný význam okolnostní; pojetí v podstatě totožné s konceptem centra a periferie Pražské školy je interpretace referenční schopnosti *it* jako gradientu od pólu široké reference v případě prop *it* k úzké referenci v případě referenčního *it*.

Pokud jde o metodologii shromáždění výzkumného materiálu, sestávajícího z 200 dokladů rovnoměrně čerpaných z textů akademických a beletristických, jistý problém vyplývá z výskytu referenčních řetězců. Autorka v těchto případech počítala jen poslední výskyt, takže pokud se vyskytlo podmětové *it* v některém členu referenčního řetězce, nebylo do celkového počtu výskytů započítáno. Srov. např. ex (1) na s. 34. Důsledek tohoto faktoru (10 referenčních řetězců v akademickém, 4 řetězce v beletristickém souboru) pro celkové kvantitativní údaje mohl být zmíněn v poznámce uvádějící počet výskytů podmětového *it* v referenčních řetězcích. K určení typu *it* a k identifikaci referenta anaforického *it* bylo často třeba předchozího kontextu. Autorka náležitě připojila k příloze všech excerpt též přílohu příkladů, jejichž interpretace vyžadovala delší kontext, s příslušnými kontexty.

Výsledky studie v podstatě odpovídají předpokladům vyplývajícím z odborné literatury: v akademickém souboru specifitější referenti, častější extrapozice a vytýkací konstrukce a absence prázdného *it*. Naopak v beletrii bylo možno očekávat častější výskyt zájmena *it*, jeho vágnější referenci, prázdné *it* a méně vět s extrapozicí a vytýkacích konstrukcí.

Podmětové *it* se ve zkoumaných stylech liší nejen frekvencí svých funkcí, ale i strukturně a sémanticky. Jak vyplývá z celkového počtu dokladů v obou souborech, z nichž byl vyčleněn výzkumný materiál, podmětové *it* je v beletrii výrazně častější: akademické texty poskytly zhruba 80 tisíc dokladů, beletrie přes 111 tisíc. Jeden z důvodů nižší frekvence *it* v akademickém stylu je menší repertoár funkcí; prázdné *it* se vůbec nevyskytlo. Jiný důvod je obecně nižší frekvence osobních zájem, neboť jejich reference nemusí být jednoznačná. Pokud jde o funkce, jeden z hlavních rozdílů je výskyt anticipačního *it*, které je podstatně častější v akademickém textu (37 výskytů vs. 11 v beletrii).

Vytýkací konstrukce byla sice častější v akademickém souboru (6 výskytů vs. 4), avšak malé počty nedovolují generalizace. Anaforické *it* má zhruba stejnou frekvenci (57 v akademickém textu, 51 v beletrii), ale jsou výrazné rozdíly v realizační formě: zatímco větný antecedent se v akademickém souboru vyskytl jen 2x, v beletrii 14x. Další rozdíly byly v sémantických rolích: v beletrii *it* odkazuje jen na neživotné entity, ale v akademickém souboru i na zvíře a kolektiva (organizace, skupiny osob). V obou souborech je nejčastější sémantická role charakterizovaný účastník, avšak v beletrii je její výskyt značně častější, neboť reflektuje subjektivní názory jednajících osob. Tomu slouží i výskyt sponových sloves smyslového vnímání.

Vzdálenost zájmena od antecedentu je v obou souborech v podstatě stejná, jediný rozdíl je v extrémních případech vyskytujících se v dialogu. Anticipační *it* výrazně převažuje v akademickém souboru (37 vs. 11), přičemž jsou výrazné rozdíly též v syntaxi a sémantice řídicí věty: hlavní typ v akademickém souboru je adjektivní predikát (54%), následovaný pasivním slovesem (skoro 30%), v beletrii je nejčastější predikát slovesný aktivní (54%), následovaný adjektivním predikátem (36%); adjektivní predikát v akademickém souboru nejčastěji vyjadřuje sémantiku jistotní, kdežto v beletrii sémantiku hodnotící. Beletrie se nadto vyznačuje specifickým užitím podmětu *it*, prázdným *it* s 24 výskyty, které se v akademickém souboru nevyskytlo. V celkovém korpusu akademických textů však autorka zjistila na 400 dokladů prázdného *it* v konstrukci *it seems that ...*. K tomu užití je třeba poznamenat, že není s primární funkcí prázdného *it* v beletrii srovnatelné: srov. výrazy časové, výrazy týkající se vzdálenosti a stavů počasí. Není srovnatelné ani strukturně, srov. adjektivní a substantivní komplementy jako *cold, noon* apod. vs. *that*-clause; rovněž sémanticky se liší: prázdné *it* interpretovatelné jako vágní odkaz na aspekt situace vs. ryze gramatický prostředek zaplnění místa podmětu. Nadto samo sloveso *seem* je v akademickém stylu jedním z typických prostředků hedging. Beletristické příklady ilustrující prázdné *it* (s. 47, 48) většinou představují jeho prototypická užití. Výskyt *it seemed* je zmíněn a exemplifikován (s. 47), avšak bez bližšího komentáře. Jiné specifické užití podmětového *it* autorka zjistila v 10 výskytech, které se nedaly zařadit do žádné kategorie. Většinou šlo o referenční užití s velmi vágním, přesně neuchopitelným referentem. Vágní odkaz na situaci nebo některý její aspekt odvoditelný z kontextu je rys běžné konverzace, specifický rys, který se neslučuje s charakterem druhého druhu zkoumaného textu, jehož funkcí je podat přesnou informaci (srov. však ex (49) v třetím dotazu). Autorka uzavírá, že zjištěné rozdíly tuto funkci akademického textu potvrzují, v beletrii pak ukazují tendenci k subjektivitě.

Dotazy a poznámky:

1. s. 12: ad *Anaphor falls within the quantificational or interrogative scope of its antecedent*: jelikož *Cambridge Grammar* neuvádí příklady obsahující *it*, autorka ilustruje kvantifikační dosah vlastním příkladem; dotaz k interogativnímu dosahu: je v něm anaforické *it* možné? (*Cambridge Grammar* uvádí příklad na *they*: *Who thinks they can solve the problem?*)

2. s. 12: pořadí antecedent - zájmeno někdy musí být obráceno. Lze tyto případy specifikovat?

3. Jak byly počítány věty v ex (49): vzdálenost 8 vět?; anaforické *it* (*positivism*) se vyskytuje v podmětu ve třech větách bezprostředně následujících po antecedentu, počítaný doklad je poslední *It is illogical*, ale na rozdíl od prvního výskytu *it is illogical* bezprostředně po antecedentu zde *it* spíše odkazuje na celý úsek, v němž je nelogičnost pozitivismu dokazována.

4. s. 27: Cs v řídicí větě vytýkací konstrukce není antecedent vedlejší věty; co je její antecedent?

Poznámky k formální stránce: v klíčových slovech má být *it* vyznačeno kurzívou; podobně v názvu *Cambridge Grammar* v bibliografii chybí kurzíva; seznam tabulek nemá odkaz na stránky.

Ojedinelé překlady a přehlédnutí v jazyce: s. 24 *it-cleft also cannot focus on conjuncts and disjuncts*. s. 29: *the characters sensory perceptions, thoughts ...* chybí apostrof u přivlastňovacího pádu; s. 41 *although these exempld*.

Závěr:

Předložená práce je po všech stránkách velmi uspokojivě vypracovaný diplomový úkol. Na základě relevantního teoretického rámce a adekvátní metodologie shromáždění materiálu a jeho rozboru přináší řadu poznatků obohacujících současné popisy struktur, sémantiky a stylistické relevance zkoumaného jevu. Je příkladná i po stránce jazykové a formální. Diplomovou práci Heleny Fišerové doporučuji k obhajobě a v závislosti na jejím průběhu ji předběžně klasifikuji známkou výbornou.

